

SHAXSLARARO MUNOSAT TURLARI VA PSIXOLOGIK ASOSLARI.

Baxtixon Qurbonova

Filologiya fanlar nomzodi, dotsent
Farg'ona davlat universiteti

Azimova Madina

Farg'ona davlat universiteti magistranti
<https://doi.org/10.5281/zenodo.8055524>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 14-June 2023 yil

Ma'qullandi: 17-June 2023 yil

Nashr qilindi: 19-June 2023 yil

KEY WORDS

Kontakt, ratsional, obyektiv, subyektiv muloqot, vertikal, konyuktiv, ijtimoiy masofa, do'stlik, ijobiy-salbiy, rasmiy norasmiy, biznes, shaxs psixologiyasi, jamoatchilik.

ABSTRACT

Shaxslararo munosabatlar muloqotga asoslanadi. Aloqa tuzilishi uchta o'zaro bog'langan tomonlardan iborat: muloqotning perseptual tomoni; muloqotning kommunikativ tomoni; muloqotning interaktiv tomoni. Bir qator asosiy aloqa funktsiyalari. Muloqotning axborot funktsiyasi axborotni qabul qilish va uzatishdan iborat. Muloqotning kontakt funktsiyasi aloqani o'rnatishni o'z ichiga oladi. Muloqotning interaktiv funktsiyasi nafaqat odamlar o'rtasida ma'lumot uzatish va ularning o'zaro ta'sirini, balki boshqa odamlarga ma'lum bir ta'sirni ham o'z ichiga oladi. Muloqotning rag'batlantiruvchi funktsiyasi faoliyatni rag'batlantirish vazifasini bajaradi. Muloqotning muvofiqlashtirish funktsiyasi aloqa ishtirokchilarining harakatlarini muvofiqlashtirishni o'z ichiga oladi. Muloqot funktsiyasi sifatida tushunish nafaqat axborotni idrok etishni, balki uni ongli ravishda tahlil qilishni ham o'z ichiga oladi. Muloqotning amotiv funktsiyasi suhbatdoshning hissiy reaksiyalarini rag'batlantirish usuli sifatida ishlaydi; umuman olganda, his-tuyg'ular almashinuvi vazifasini bajaradi. Muloqot funktsiyasi sifatida munosabatlarni o'rnatish muayyan vaziyatda o'zining ijtimoiy mavqeini va ijtimoiy rolini aniqlashni o'z ichiga oladi. Muloqotning manipulyatsiya funktsiyasi raqibning o'z ehtiyojlarini qondirish uchun munosabatini o'zgartirish vositasi sifatida ishlaydi. Muloqotning asosiy turlari og'zaki muloqot. Og'zaki muloqotda, siz bilganingizdek, asosiy rol bayonotlarga, ya'ni nutqqa tegishli. Shunday qilib, bu turdagi aloqa ishora tizimlari yordamida amalga oshiriladi.

Shaxslararo munosabatlar - bu shaxslar o'rtasida shakllanadigan munosabatlar. Ular ko'pincha his-tuyg'ularni boshdan kechirish bilan birga keladi, insonning ichki dunyosini ifodalaydi. Shaxslararo munosabatlar quyidagi turlarga bo'linadi:

1) rasmiy va norasmiy; 2) biznes va shaxsiy; 3) ratsional va hissiy; 4) tobe va paritet.

rasmiy asosda vujudga keladigan va nizomlar, farmonlar, farmoyishlar, qonunlar bilan tartibga solinadigan munosabatlar deb ataladi. Bu qonuniy asosga ega bo'lgan munosabatlardir. Odamlar bunday munosabatlarga bir-birlarini shaxsiy yoqtirishlari yoki yoqtirmasliklari uchun emas, balki mavqeidan kelib chiqadilar. Norasmiy munosabatlar odamlar o'rtasidagi shaxsiy munosabatlar asosida shakllanadi va hech qanday rasmiy doirada cheklanmaydi. Biznes munosabatlar odamlarning birgalikda ishlashi natijasida yuzaga keladi. Ular tashkilot a'zolari, ishlab chiqarish jamoasi o'rtasida majburiyatlarni taqsimlashga asoslangan xizmat munosabatlari bo'lishi mumkin.

Shaxsiy munosabatlar - bu odamlar o'rtasidagi ularning birgalikdagi faoliyatidan tashqari rivojlanadigan munosabatlar. Siz hamkasbingizni hurmat qilishingiz yoki hurmat qilmasligingiz, unga hamdardlik yoki antipatiya his qilishingiz, u bilan do'st bo'lishingiz yoki dushmanlik qilishingiz mumkin. Shuning uchun shaxsiy munosabatlarning asosini odamlarning bir-biriga nisbatan his-tuyg'ulari tashkil qiladi. Shuning uchun shaxsiy munosabatlar sub'ektivdir. Tanishlik, do'stlik, do'stlik va yaqin munosabatlar munosabatlarini taqsimlang. Tanishuv- bu shunday munosabatlar, agar biz odamlarni ism-sharifi bilan bilsak, ular bilan yuzaki aloqa qilishimiz, ular bilan gaplashishimiz mumkin. Hamkorlik- bu ko'pchilik bilan umumiy manfaatlar, kompaniyalarda bo'sh vaqtlarini o'tkazish uchun qarashlar asosida rivojlanadigan yaqinroq ijobiy va teng huquqli munosabatlar. Do'stlik- bu ishonch, mehr, umumiy manfaatlar asoslangan odamlar bilan yanada yaqinroq tanlangan munosabatlar. yaqin munosabatlar shaxsiy munosabatlarning bir turidir. Intim munosabatlar - bu eng yaqin odam boshqa odamga ishonadigan munosabatlar. Bu munosabatlar yaqinlik, samimiylilik, bir-biriga mehr-muhabbat bilan ajralib turadi.

Ratsional munosabatlar - aql va hisob-kitobga asoslangan munosabatlar bo'lib, ular o'rnatilayotgan munosabatlardan kutilayotgan yoki real foydalar asosida quriladi. hissiy munosabatlar, aksincha, bir-birining hissiy idrokiga asoslanadi, ko'pincha shaxs haqidagi ob'ektiv ma'lumotlarni hisobga olmaydi. Shuning uchun ratsional va hissiy munosabatlar ko'pincha bir-biriga mos kelmaydi. Shunday qilib, siz odamni yoqtirmasligingiz mumkin, lekin umumiy maqsad yoki shaxsiy manfaat uchun u bilan oqilona munosabatda bo'lishingiz mumkin. bo'ysunuvchi munosabatlar - bu rahbarlik va bo'ysunish munosabatlari, ya'ni ba'zi odamlar boshqalarga qaraganda yuqori maqomga (lavozimga) va ko'proq huquqlarga ega bo'lgan tengsiz munosabatlardir. Bu rahbar va unga bo'ysunuvchilar o'rtasidagi munosabatlar. Bundan farqli o'laroq paritet munosabatlar odamlar o'rtasidagi tenglikni anglatadi. Bunday odamlar bir-biriga bo'ysunmaydilar va mustaqil shaxslar sifatida harakat qilishadi.

Shaxslararo munosabatlar ob'ektiv ravishda tajribali, turli darajada odamlar o'rtasidagi idrok etilgan munosabatlardir. Ular o'zaro aloqada bo'lgan odamlarning turli xil hissiy holatlariga asoslanadi. Ishbilarmonlik (instrumental) munosabatlardan farqli o'laroq, rasmiy ravishda qat'iy va erkin bo'lishi mumkin, shaxslararo munosabatlar ba'zan ularning hissiy mazmunini ta'kidlab, ekspressiv deb ataladi. Ishbilarmonlik va shaxslararo munosabatlar munosabatlari ilmiy nuqtai nazardan yaxshi rivojlanmagan. Shaxslararo munosabatlar uchta elementni o'z ichiga oladi - kognitiv (gnostik, axborot), affektiv va xulq-atvor (amaliy, tartibga solish). Kognitiv element shaxslararo munosabatlarda nimani yoqtirishi yoki yoqtirmasligini bilishni o'z ichiga oladi. Affektiv jihat odamlarning ular o'rtasidagi munosabatlar haqidagi turli xil hissiy tajribalarida o'z ifodasini topadi. Hissiy komponent odatda etakchi hisoblanadi.

"Bular, birinchi navbatda, ijobiy va salbiy hissiy holatlar, ziddiyatli holatlar (shaxs ichidagi, shaxslararo), hissiy sezgirlik, o'zidan, sherikdan, ishdan qoniqish va boshqalar."

Shaxslararo munosabatlarning hissiy mazmuni (ba'zan valentlik deb ataladi) ikki qarama-qarshi yo'nalishda o'zgaradi: kon'yunktiv (ijobiy, birlashtiruvchi) dan befarq (neytral) va dis'yunktiv (salbiy, ajratuvchi) va aksincha. Shaxslararo munosabatlarning namoyon bo'lish variantlari juda katta. Konyunktiv his-tuyg'ular ijobiy his-tuyg'ular va holatlarning turli shakllarida namoyon bo'ladi, ularning namoyishi yaqinlashish va birgalikdagi faoliyatga tayyorligini ko'rsatadi. Befarq his-tuyg'ular sherikga nisbatan neytral munosabatning namoyon bo'lishini ko'rsatadi. Bu befarqlik, befarqlik, befarqlik va boshqalarni o'z ichiga oladi Disjunktiv his-tuyg'ular turli xil salbiy his-tuyg'ularning namoyon bo'lishida va sherik tomonidan yanada yaqinlashish va muloqotga tayyor emaslik sifatida qaraladigan davlatda ifodalanadi. Ba'zi hollarda shaxslararo munosabatlarning hissiy mazmuni ikki tomonlama (qarama-qarshilik) bo'lishi mumkin. Vakillari shaxslararo aloqalarga kirishadigan guruhlariga xos bo'lgan shakl va usullarda his-tuyg'ular va his-tuyg'ularning odatiy namoyon bo'lishi, bir tomondan, muloqotda bo'lganlarning o'zaro tushunishiga yordam berishi mumkin, ikkinchi tomondan, o'zaro ta'sirga to'sqinlik qilishi mumkin (masalan, agar muloqot qiluvchilar turli etnik, kasbiy, ijtimoiy va boshqa guruhlariga mansub bo'lsa va turli og'zaki bo'lmagan muloqot vositalaridan foydalansa).

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, Shaxslararo munosabatlarning xulq-atvor komponenti aniq harakatlarda amalga oshiriladi. Agar sheriklardan biri boshqasini yoqtirsa, xatti-harakatlar do'stona bo'lib, yordam berishga va samarali hamkorlikka qaratilgan. Agar ob'ekt yoqimli bo'lmasa, u holda muloqotning interaktiv tomoni qiyin bo'ladi. Ushbu xulq-atvor qutblari o'rtasida juda ko'p miqdordagi o'zaro ta'sir shakllari mavjud bo'lib, ularning amalga oshirilishi kommunikantlar mansub bo'lgan guruhlarining ijtimoiy-madaniy me'yorlari bilan belgilanadi. Shaxslararo munosabatlar "vertikal" (rahbar va bo'ysunuvchilar o'rtasida va aksincha) va "gorizontal" (bir xil maqomni egallagan shaxslar o'rtasida) bo'ylab quriladi. Shaxslararo aloqalarning emotsional ko'rinishlari kommunikantlar mansub bo'lgan guruhlarining ijtimoiy-madaniy me'yorlari va bu me'yorlar doirasida o'zgarib turadigan individual farqlar bilan belgilanadi. Shaxslararo munosabatlar hukmronlik - tenglik - bo'ysunish va qaramlik-mustaqillik pozitsiyalaridan shakllanishi mumkin. Ijtimoiy masofa rasmiy va shaxslararo munosabatlarning bunday kombinatsiyasini nazarda tutadi, bu aloqada bo'lganlarning yaqinligini, ular tegishli bo'lgan jamoalarning ijtimoiy-madaniy me'yorlariga mos kelishini belgilaydi. Ijtimoiy masofa shaxslararo munosabatlarni o'rnatishda munosabatlarning etarli darajada kengligi va chuqurligini saqlashga imkon beradi. Uning buzilishi dastlab disjunktiv shaxslararo munosabatlarga (hokimiyat munosabatlarida 52% gacha, teng maqomli munosabatlarda 33% gacha), keyin esa nizolarga olib keladi. Psixologik masofa aloqa sheriklari (do'stona, o'rtoqlik, do'stona, ishonchli) o'rtasidagi shaxslararo munosabatlarning yaqinlikka asoslanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Alimdjanovna, X. M. (2022). CLIMATE CONTROL AND LIGHT CONTROL IN A SMART HOME. European Journal of Interdisciplinary Research and Development, 8, 149-155.
2. Jo'rayev Vohid Tojimamatovich, A. M. (2022). Working With Geospatial and Descriptive Data in A Geoinformation System.

- Periodica Journal of Modern Philosophy, Social Sciences and Humanities, 11, 113-116.
3. Jo'rayev, V. T. (2020). The role and advantages of distance courses in the innovative educational system. *The American Journal of Social Science and Education Innovations*, 2(10), 434-439.
 4. Muxtoraliyevna, Z. S., & Madinabonu, E. (2023). BOSHLANG'ICH SINFLARIDA INGLIZ TILINI O'QITISHNING O'ZIGA XOSLIGI. IJTIMOIIY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI, 3(5), 190-197.
 5. Nilufar, O. (2022). XALQ OG 'ZAKI IJODI VOSITASIDA BOSHLANG 'ICH SINFLAR O 'QUVCHILARINING TALAFFUZI VA NUTQINI O 'STIRISH TEXNOLOGIYASI. BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(11), 416-423.
 6. O'rinova , N. M. (2023). TYUTORLIK FAOLIYATINING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI. INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE "THE TIME OF SCIENTIFIC PROGRESS ", 2(6), 17-22.
 7. O'rinova, N. M. (2023). TYUTORLIK FAOLIYATINI TASHKILYIY METODIK JIHATDAN SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI. INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE " INNOVATIVE TRENDS IN SCIENCE, PRACTICE AND EDUCATION", 2(6), 5-10.
 8. O'rinova, N. M., & Muminova, N. J. (2022). BOSHLANG 'ICH TA'LIMDA O 'QUV-KVEST TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISHNING NAZARIY JIHATLARI. *Academic research in educational sciences*, 3(5), 460-472.
 9. O'Rinova, Nilufar Muhammadovna BO'LAJAK O'QITUVCHILARNI TYUTORLIK FAOLIYATIGA TAYYORLASH MEKANIZMLARI // ORIENSS. 2023. №4-2.
 10. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Nodavlat ta'lim xizmatlarini ko'rsatish faoliyatini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" 2017yil 15 sentyabrdagi PQ-3276-sonli qarori
 11. Qizi, O. N. K., & Qizi, M. A. M. (2021). The interest of junior school age students and their impact on speech performance. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(10), 1861-1864.
 12. Qizi, O. N. Q. (2021). Ways To Work with Difficult Sounds in The Pronunciation of Younger Students. *Journal of Pedagogical Inventions and Practices*, 1(1), 91-93.
 13. Rahmatjonovich, T. D., & Ruslanovna, M. B. (2022). Creative Activity of Students in the Lessons. *Spanish Journal of Innovation and Integrity*, 6, 440-445.
 14. S.M. Zokirova. (2023). INTERLANGUAGE HOMONYMS AS A TRANSLATION PROBLEM. *Horizon: Journal of Humanity and Artificial Intelligence*, 2(5), 248-251.
 15. Teshaboyev, D., & Usmonova, M. (2023). BOSHLANG 'ICH SINFLAR ONA TILI DARSLARIDA "UYUSHIQ BO 'LAKLAR" MAVZUSINI O 'RGATISHDA INTERFAOL METODLAR VA MUSTAQIL ISHLARDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI. *Евразийский журнал технологий и инноваций*, 1(5 Part 2), 252-257.
 16. Teshaboyev, D., & Xamdanova, M. (2022). UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABINING BOSHLANG'ICH SINFLARIDA ONA TILI O'QITISH METODIKASI. *Eurasian Journal of Academic Research*, 2(5), 823-827.
 17. Teshaboyev, Dilmurod, Ne'Matova, Mahfuza Ma'Rufjon Qizi BOSHLANG'ICH SINFLAR DARSLIKLARIDA QO'LLANGAN HARAKAT SEMALI FE'LLARNING SEMANTIKASI // ORIENSS. 2023. №3.
 18. Tojimatovich, J. V. (2023). CONCEPT AND ESSENCE OF INFORMATION SECURITY.

Web of Synergy: International Interdisciplinary Research Journal, 2(4), 643-647.

19. Tojimatovich, J. V. . (2023). Digital Transformation of Educational Management System. Web of Semantic: Universal Journal on Innovative Education, 2(4), 202–206.

20. Valijonovna K. I. et al. About Humorous Literature For Children. – 2022.

21. Valijonovna, X. I. (2022). FORMING OF EDUCATIONAL MOTIVATION FOR PRIMARY SCHOOLCHILDREN. Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL), 3(10), 83-91.

22. Valizhonovna, K. I. (2023). THE ROLE OF SPELLING IN IMPROVING STUDENTS'LITERACY. Open Access Repository, 4(2), 768-774.

23. Valizhonovna, K. I., & Malikakhan, A. (2023). Develop the Speech of Primary Class Students Modern Issues. Eurasian Journal of Humanities and Social Sciences, 16, 7-10.

24. XOLDAROVA, I., & ALIJONOVA, M. (2023). SINFDAN TASHQARI ISHLAR ORQALI O'QUVCHILARNING AQLIY FAOLIYATI VA DUNYOQARASHINI SHAKLLANTIRISH. Journal of Pedagogical and Psychological Studies, 1(5), 141-146.

25. Zokirova , S. M., & Tojialiyeva , D. R. qizi. (2023). O'ZBEK BOLALAR SHE'RIYATIDA VATAN TASVIRI. Educational Research in Universal Sciences, 2(3), 539–546.

26. Zokirova Sohiba Muhtoraliyevna, & Tojialiyeva Dilnoza Rasuljon qizi. (2023). VATANPARVARLIK RUHIDA TARBIYALASHDA AN'ANAVIYLIK VA ZAMONAVIYLIK. Educational research in universal sciences, 2(4), 805–810.

27. Zokirova Sohiba Mukhtoraliyevna, & Kholikova Mukhtasar Kurbonali qizi. (2023). The Problem of Defining a Riddle. Texas Journal of Philology, Culture and History, 18, 22–26.

28. Тешабоев, Д. Р. (2022). ЭРГАШ ГАПЛИ ҚЎШПРЕДИКАТИВ БИРЛИКЛАР ФАЛСАФИЙ НАРСА КАТАГЕРИЯСИ СИФАТИДА. ИЎТМОИЙ ФАНLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(11), 25-30.

29. Уринова, Н. М., & Таджибоева, Х. М. (2018). Педагогические основы развития социальной активности учащейся молодежи. In international scientific review of the problems of philosophy, sociology, history and political science (pp. 29-33).